

Pokorný upozorňuje na bibli jako inspiraci novější literární vědy (s. 136) a teprve pak seznamuje s různými metodami interpretace (s. 139–190). Pojednáním o biblické teologii, tj. o teologii tvůrců kánonu se Pokorný přiřazuje k těm, kteří vidí zrod kritického myšlení nejen ve filosofickém, ale i teologickém myšlenkovém prostředí. Pokorný však tuto kritičnost v plné míře přiznává až novozákonním svědkům – tvůrcům biblických žánrů. Starozákonní svědky tolik nezkoumá, ale také u nich naznačuje jistou míru kritičnosti (s. 68; 213), respektive se mu zdá, že starozákonní svědci nedosahují oné rozvinuté kritičnosti, jako ji dosáhli svědci novozákonní (s. 74). Přesto i Pokorný bere vážně výzvu deuteronomistické teologie právě v nejzávažnější části své práce – v kapitole o výkladu: připomenutím výzvy k metanoia jedince a celého společenství (s. 213). Také starozákonní badatel Martin Prudký se ve své studii věnoval deuteronomistickému textu a obtížné hermeneutické otázky, řešené již starozákonními svědky: jak rozpoznat, že to, k čemu jsme vyzýváni, je skutečně to, co si Bůh přeje (s. 381).

Smíme se odvážit říci, že Petr Pokorný inspirujícím způsobem kombinuje filosofické motivy s přístupy biblických autorů/mluvčích nejen novozákonních, ale i některých starozákonních. Biblické texty prokazují dějinnost a eschatologickou zacilenost, že nepatří minulosti. Nabízejí se nám jako hudební partitura k originálnímu a odpovědnému interpretačnímu provedení, které nemá význam jen pro jednotlivce, ale právě i pro širší veřejnost.

Jak jsme viděli v naznačeném dialogu teologa Pokorného s filosofem Čapkem, pro Pokorného je teologie metodologicky souměřitelná s filosofií a stává se závažnou pro současného člověka, protože i teologie nabízí pochopení některých skutečností, které mají pozemský rozměr, a proto je do značné míry teologie srozumitelná i pro nevěřící – paradoxně díky tradicím a textům, které interpretuje. Teologie je reflexe a je tedy metodologicky také filosofií. Teologii bychom proto neměli chápat jako zjevení souboru pravd, které spadly z nebe. I to je rozpoznání, které přebíral Pokorný od tvůrců biblického kánonu. Proto je teologie otevřená pro porozumění těm, kdo přistupují k hermeneutice z jiných pozic než teologických.

V druhém a třetím díle se setkáváme se závažnými dílčími studii. Jednotliví autoři vycházejí z různých filosofických a teologických motivů, přesto v určitém ohledu souznívají s teorií porozumění Petra Pokorného. Růžena Dostálová mimo jiné upozorňuje na zbytky magické důvěry v kouzelnou moc slova, která zbraňovala některým starověkým autorům v překládání textů z jazyka do jazyka. Lenka Karfíková zpřístupnila exegetickou metodu teologů zakladatelů křesťanské hermeneutiky Órigena a Aurelia Augustina. O novověkém iniciátorovi hermeneutiky F. Schleiermacherovi se dovídáme díky Alici Klikové, o Edmundu Husserlovi napsal Zdeněk Mathauser. Jakub Čapek – jeden z lektorů celého díla – přiblížil Heideggerovo pojetí interpretace. Na postavu Rudolfa Bultmanna se nově zahleděl a zhodnotil Aleš Pištora. Druhý díl je zakončen kritickým pohledem Ivany Noble na postmoderní myslitele, zejména frankofonní.

Třetí díl je téměř celý sepsán teology. Jedinou výjimkou je studie Hany Šmahelové, která dokazuje, že žánr lidové pohádky náleží také do literárního diskur-

zu, který nelze nahradit něčím jiným a nese svou specifickou zvěst. Na biblických studiích se podílejí tři novozákonní současnosti Petr Pokorný, Jiří Mrázek a Jan Roskovec. Martin Prudký jako jediný starozákonník osvětluje hermeneutický přístup závažné biblické teologické školy – deuteronomistické.

Na závěr si nechávám zmínku o výjimečné studii J. B. Součka „Ježíšova slova z kříže“ (s. 439–455). Studie velmi přesvědčivě dokládá pluralitu biblického interpretačního umění samotných tvůrců biblických textů. Součkův text dokládá to, oč se snaží celá trojdílná kniha. Umění interpretace biblických textů je možné rozvíjet právě proto, že před sebou nemáme texty spadlé z nebe, ale jsou to závažná lidská svědectví, která nejsou uzavřena sama do sebe. Zaslouchneme-li z nich výzvu, volající nás, abychom měnili sami sebe i společenství, a otevřeme se jí, pak naše interpretační úsilí s velkou pravděpodobností překročí úzké hranice teologické i filosofické, literární i poetické sebespokojenosti, která je antipodem porozumění.

Pavel Keřkovský

APOKRYFNÍ ZJEVENÍ A PROROCTVÍ

Novozákonní apokryfy III: Proroctví a apokalypsy. Uspořádal Jan A. Dus. Z řeckých, latinských, koptských a syrských originálů přeložili a úvody a komentáři opatřili Josef Bartoň, Růžena Dostálová, Jan A. Dus, Radka Fialová, Matyáš Havrda, Jiří Hoblík, Sidonia Horňanová, Lenka Jiroušková, Lucie Kopecká, Jiří Mrázek, Jiří Pavlík, Petr Pokorný, Pavel Ryneš, Petr Tomášek, Zuzana Vítková a David Zbiral. Odpovědná redaktorka Radka Fialová. Praha: Vyšehrad 2007 (Knihovna rané křesťanské literatury, 3), 568 str.

Tak se čeští čtenáři konečně dočkali. Po šesti letech od vydání prvního svazku (*Novozákonní apokryfy I: Neznámá evangelia*, 2001; první a druhý svazek se mezitím dočkaly již druhého vydání) došel svého završení pozoruhodný projekt českých překladů novozákonní literatury stojící mimo biblický kánon, který s podporou několika grantů a rozsáhlým týmem spolupracovníků připravilo Centrum biblických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze a edičně zaštitilo pražské nakladatelství Vyšehrad. Na více než patnácti stech stranách si česká veřejnost – laická i odborná – může konečně udělat poměrně jasnou a plastickou představu o duchovním světě rané církve a o jejích literárních památkách, které – byť se nedostaly do oficiálního kánonu bible – utvářely kulturní dějiny Evropy ve stejné či možná ještě větší míře než texty kanonické. Pro širší publikum měly apokryfy větší přitažlivost než stanovený kánon od pradávna: svou roli zde sehrálo nejen kouzlo zakázaného ovoce z tohoto, budeme-li se držet zvolené metafory, stromu poznání, jež se pozdější církev snažila pokud

možno maskovat a svým způsobem ho i tabuizovala, ale rovněž a především romantická představa čehosi tajného, zasvěceneckého, co jistě obsahuje hluboké pravdy redefinující vztah mezi božským a lidským (k čemuž ostatně navádí již samo slovo apokryf, odvozené z řeckého slovesa apokryptein, „skrývat“, „utajovat“).

V nově vydaném svazku shromáždil tým okolo Jana Duse raně křesťanské apokalypsy a prorocké spisy, tedy díla, která přitahují čtenáře – a stejně často také podněcují ke kritice – i díky své metaforice, nevyhýbající se přepjatým obrazům i hrůzným detailům dábelkých muk čekajících na všechny hříšníky. Kniha je stejně jako v případě předcházejících svazků vybavena obsáhlou zastřešující úvodní studií, rozdělenou na dvě části: v první seznamuje Sidonia Horňanová s „Fenomémem apokalyptiky od židovství po křesťanství“ (str. 27–56), v druhé představuje Jiří Hoblík téma „Profétie v raném křesťanství“ (str. 57–70). Po této „propedeutické“ části již následují samotné raně křesťanské texty, přeložené do češtiny v naprosté většině případů poprvé a z originálních jazyků (s výjimkou *Zjevení Petrova*, které bylo převedeno z německého a anglického přetlumočení – srv. str. 332).

Výběru textů, které byly do svazku zařazeny, se věnuje editor Jan Dus (str. 23–26), jenž upozorňuje na obtížnost sestavení kompletního výčtu novozákonních apokalyptických spisů především s ohledem na prolinání židovského a křesťanského prvku, a zdůrazňuje, že bylo upřednostněno „pragmatické řešení před snahou o systematické uspořádání látky“ (str. 25): v praxi to znamená, že ve třetím svazku apokryfů nenalezneme některé texty, které by do publikace po tematické stránce patřily (*Čtvrtý Ezdráš*, *Nanebevzetí Izajášovo*, třetí až pátá kniha *Sibylliných věštb*), ale vzhledem k tomu, že byly do češtiny převedeny již v rámci série *Knihy tajemství a moudrosti. Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy* (ve třech svazcích vydal v letech 1998–1999 opět Vyšehrad), nejsou zde zařazeny znovu, a ušetřený prostor tak byl využit pro méně známé a obtížně dostupné texty (např. *Závět Adamova* či *Zjevení Šadrakovo*). Přeložené texty jsou ve svazku uspořádány vždy podle jména údajného autora, přičemž jsou opatřeny veškerým vědeckým aparátem, který odborník vděčně přivítá a laický čtenář, nechce-li zabíhat do detailů, může pohodlně přeskočit – všechny texty jsou opatřeny stručnými úvody, soupisy pramenů a literatury i nezbytnými výkladovými poznámkami. V publikaci jsou přeloženy následující spisy: *Závět Adamova*, *Otázky Bartolomějovy*, *Zlomky knihy Élchasai*, *Zjevení Ezdrášovo*, *Zjevení Šadrakovo*, *Vidění Ezdrášovo*, *První zjevení Janovo*, *Otázky Janovy*, *Zjevení Mariino*, *Zjevení Pavlovo*, *Zjevení Petrovo*, *Sibylliny věštby* (knihy I–II, VI–VIII), *Zjevení Tomášovo* a *Zósimovo vyprávění o životě Rekábejců*, a nakonec čtyři gnostické apokalypsy z Nag Hammádí – *Zjevení Pavlovo*, *První* a *Druhé zjevení Jakubovo* a *Zjevení Petrovo*.

České překlady jsou čtivé a nejsou zatíženy zbytečnou archaizací. V namátkou vybraném *Zjevení Mariině* se však navzdory chvályhodné reflexi stylové úrovně originálu nemohou zbavit dojmu určité nenáležitosti komičnosti, když archanděl Michael ukazuje apokryfní Panně Marii tresty hříšníků slovy: „Přesvatá,

fakt jsi ještě neviděla největší tresty“ (str. 243), a to navzdory tomu, že touto formou „nepatřičného lexikálního nebo syntaktického kolokvialismu“ překladatel ilustruje „jazykové tápání či snad stylistickou apatii autora“ (str. 238). Kniha je, podobně jako předcházející svazky, opatřena rozsáhlou obrazovou přílohou a pro odborné publikace nezbytnými a neocenitelnými seznamy zkratk a rejstříky (spisů, osobních a místních jmen a vybraných pojmů).

Závěrečný svazek *Novozákonních apokryfů* je stejně jako celá třísvazková série počinem velmi významným i vítaným, a to přinejmenším ze dvou důvodů: jednak se čeština konečně zařadila k celé řadě „velkých“ jazyků, v nichž jsou tyto raně křesťanské památky dostupné již řadu let, a navíc jejich české vydání pomohlo uvést na pravou míru ony s apokryfní literaturou spojené romantické představy dřímající kdesi v nitru celé řady jejich potenciálních čtenářů a odhalit svět sice možná méně spekulativně esoterický, ale neméně fascinující.

Petr Kitzler

SOCIOLOGIE JEŽÍŠOVSKÉHO HNUTÍ

Theissen, Gerd: Die Jesusbewegung. Sozialgeschichte einer Revolution der Werte, Gütersloher Verlagshaus, 2004, 305 stran + literatura 12 s.

V květnu roku 2004 spatřila svět nejnovější kniha renomovaného heidelberského novozákonníka Gerda Theissen. Jedná se o přepracované a aktualizované vydání jeho menšího díla z konce sedmdesátých let minulého století, „*Soziologie der Jesusbewegung*“. V tomto novém vydání knihy pracuje autor s nejnovějšími poznatky z oblasti bádání sociologie Ježíšovského hnutí. Do těchto nových směrů však vždy zapracovává své vlastní stanovisko, a tak vzniká zcela nový a originální přístup k tématu. Na struktuře knihy je hned od začátku zřetelná autorova dlouholetá vynikající pedagogická činnost. Knihu totiž začíná vymezením vlastních hranic – tím, že definuje, co je úkolem sociologie ježíšovského hnutí a jakými metodami chce dospět k naplnění těchto úkolů.

Úkol svého zkoumání rozděljuje Theissen na analýzu čtyř oblastí. Tyto analýzy představují čtyři hlavní části jeho knihy. Jedná se o analýzu rolí, skupin, společenství a ideí.

V první části, v podtitulu analýza rolí, definuje Theissen ježíšovské hnutí, jako „*hnutí putujících charismatiků a lidí, kteří opustili dosavadní způsob života (Aussteiger)*“. Ježíše z Nazaretu přitom zařazuje do první skupiny, mezi primární charismatiky. Do druhé skupiny patří putující charismatici, kteří představují kruh učedníků. Ježíš totiž nezakládal místní sbory, nýbrž kolem sebe shromažďoval kruh potulujících se charismatiků. Tyto lidi nazývá Theissen sekundárními charismatiky (Sekundärcharismatiker). K ježíšovskému hnutí se pak velmi